

Heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout'

Zandheuvel 51
4901 HT Oosterhout
Tel : 0162 856 133

www.heemkunde-oosterhout.nl

41e jaargang

nummer 4

2017

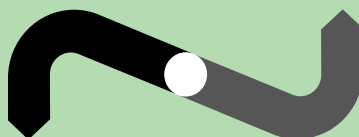
Met een aantal uitgekiende dienstenpakketten verzorgen wij al ruim 40 jaar lang oplossingen op maat voor al uw financiële zaken. Verzekeringen, fiscale en juridische vragen, hypotheek, spaar- en beleggingsproducten.

Kortom uw gehele financiële planning onder één dak.

Adviesburo Robbe BV

Financiële Raadgevers

Heuvelstraat 5, 4901 KD OOSTERHOUT NB

Tel: (0162) 45 22 00 Fax: (0162) 42 77 63

E-mail: info@robbe.nl Web: www.robbe.nl

Als de klok stilstaat... wordt alles anders

*Bruijns Uitvaartverzorging
Oosterhout*

“Het kan anders”

Heeft u wel eens nagedacht over uw eigen uitvaart ?
De dood is een ingrijpende gebeurtenis.
Juist daarom moet er tijd en aandacht voor rouw zijn.

Wij werken niet met een basispakket maar scheppen ruimte voor
een eigen inbreng bij het verzorgen van de overledene,
het opstellen van de rouwtekst, het dragen van de kist en
het verloop van de plechtigheid.

Bruijns Uitvaartverzorging

0162 - 45 77 75 dag en nacht

Florijnstraat 60 4903 RM Oosterhout

Als dit uw laatste wens is... ... zullen wij die respecteren

Omdat een uitvaart goed moet verlopen,
is het belangrijk dat betrokkenen zich
gesteund weten door een ervaren
uitvaartbegeleider.

Bruijns Uitvaartverzorging heeft de juiste
man of vrouw die zich in alle details
verdiept en een stijlvolle uitvaart begeleidt.

van DELFT

verhuur

*stoelen *tafels *staantafels
*tapinstallaties enz. enz.

tel. 0162-458217

GroenRIJK

Oosterhout

Het complete
tuincentrum

Weet wat er leeft

GroenRijk Oosterhout

Damweg 7 / Statendamweg • 0162-451852 • www.groenrijkoosterhout.nl

Ledenblad van heemkundekring

‘DE HEERLIJKHEID OOSTERHOUT’

41^e jaargang, nummer 4

2017

	pag.:
Inhoud van dit nummer	1
Van de Penningmeester	
Contributie	2
Jacob Jonker	
Het rampjaar 1672 en de gevolgen daarvan voor Oosterhout.....	3
Martin van Halderen en Ad van Groesen	
Op de koffie bij	7
Jacob Jonker	
Een nieuw Stadhuis voor Oosterhout.....	11
Uit de natenschap van Stan Bol	
De krankzinnige vrouw	18
De arm van de justitie reikt tot in de dood.....	21
Aanslag op een broeder.....	24
Colofon	30

Niets uit deze uitgave van de heemkundekring mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder de schriftelijke toestemming van de

Contributie

Best lid van onze vereniging,

Als penningmeester wens ik u allereerst mijn allerbeste wensen voor het nieuwe jaar 2018 toe.

Een nieuw jaar, waarvoor we ook uw bijdrage in de vorm van contributie, hopen te mogen ontvangen. Het contributiebedrag is ongewijzigd en dus ook voor 2018 als volgt:

- Per lid € 25,= voor het hele jaar;
- Voor meerdere leden die op hetzelfde adres wonen (bv de heer en mevr Jansen) bedraagt het contributiebedrag slechts € 10,=. In het geval van het voorbeeld bedraagt de contributie samen dus € 35,=.
- Voor jongeren tot 18 jaar bedraagt de contributie € 17,50 (peildatum 1 januari)

NB: Om kosten te besparen worden er **geen** aparte facturen gestuurd. Dit bericht kunt u als zodanig beschouwen. Wilt u om welke reden dan ook toch een factuur, stuur dan een emailbericht naar de penningmeester (hkoosterhout@gmail.com t.a.v. Penningmeester)

U kunt het bedrag overmaken op bankrekeningnummer:

NL71 RABO 0126 3462 24

t.n.v. Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout , o.v.v. 'contributie 2018'.

Alvast hartelijk dank,

Fred Willems,

Penningmeester Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

Het rampjaar 1672 en de gevolgen daarvan voor Oosterhout.

Jacob Jonker

Koning Lodewijk de XIV maakte al enige jaren aanspraak op de Zuidelijke Nederlanden, (nu België) die hij beschouwde als een deel van de erfenis die zijn vrouw, Maria Theresia van Oostenrijk. De Republiek was daar tegen. Zij wilde Frankrijk niet als buurland.

The Dutch Raid) was een succesvolle Nederlandse aanval op de Engelse oorlogsvloot en scheepswerven in juni 1667 tijdens de Tweede Engels-Nederlandse Oorlog. De Nederlanders, onder het bevel van admiraal Michiel de Ruyter met direct toezicht van Gedeputeerde te velde Cornelis de Witt, bombardeerden Sheerness, voeren de Theems op tot Gravesend, zeilde hierna de Medway op tot in Chatham, sinds 1560 de belangrijkste Engelse marinebasis

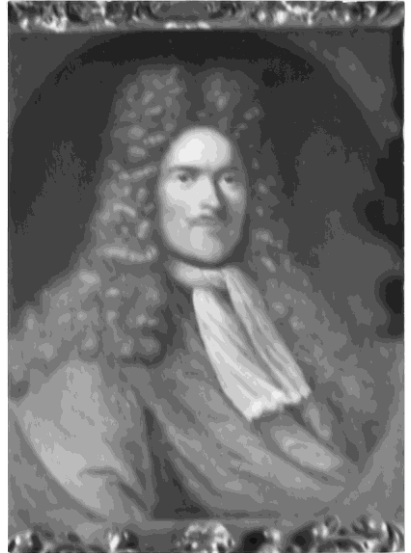
In het rampjaar 1672, waren de Fransen daarom de Republiek binnengevallen, daarbij gesteund door de Engelsen die wraak namen voor hun maritieme nederlaag op de Medway.

De troepen van Lodewijk XIV marcheerden door tot Utrecht en gedurende enkele maanden hing de onafhankelijkheid van de Republiek af van de Waterlinie.

De Fransen legden de overheden in het door hun bezette gebied allerlei verplichtingen en contributies op. Ook de Vrijheid Oosterhout moest daar haar steentje aan bijdragen. Het was kennelijk de taak van de schout Pieter Snellen om te zorgen dat daarvoor steeds weer de benodigde kapitalen aanwezig waren.

Zo leende hij, met instemming van de schepenen, over de periode van 2 juni 1673 tot 1680 een bedrag van ongeveer fl. 43.662.- van particulieren om steeds weer aan de verplichtingen en de contributies van de Fransen te kunnen voldoen.

Verder was het beleg van Maastricht door de Fransen aan de gang. Daarvoor moest de Vrijheid Oosterhout pioniers en materiaal, zoals rijshout en karren leveren. Toen er op enig moment vanuit de vesting Maastricht een aantal Oosterhouters gevangen was genomen, was er weer geld nodig om hun verzorging te betalen. Verder moest schout Snellen ene Nicolaas van de Corput, die vanuit de vesting een been was afgeschoten, een vergoeding betalen van 15 gulden en 15 stuivers.

Voor de financiering van al deze uitgaven had schout Snellen een netwerk dat regelmatig geld beschikbaar stelde. Onder deze geldschieters waren diverse Snellens en de andere familieleden, zoals Henricus Hennequin en Godelive Verhoeven, maar ook de weduwe Van Broeckhuijsen. Verder Cornelis van Erffrenten uit Breda, goed voor fl. 4.000.-, Philippe de Guerrie, bewoner van slotje Brakestein uit Oosterhout voor totaal fl. 7.000.- De ‘dienstmaagd’ van Jan Antonis Belgens, Cornelia van den Driesch, leende fl.1.000.- aan de schout.

Heuvel 27 Het woonhuis van Pieter Snellen op de Heiuveld. Tijdens WO II was hier het distributiekantoor gevestigd en in 1955 moest het plaats maken voor het nieuwe postkantoor

Al deze leningen brachten een tijdrovende en ingewikkelde administratie mee. Er werd per gelegenheid geld geleend en steeds moest met naam en toenaam vermeld worden naar wie dit geld was

gegaan en van wie het geld afkomstig was, tot het geleende bedrag op was. De schout komt zelf ook nog een keer in de administratie voor, toen hij fl. 143.-declareerde voor werk gedaan in 1667. Voor 'de zekerheden' van deze leningen werd overigens steeds verwezen naar Willem III, prins van Oranje (in 1689 ook koning van Engeland.) Het beheer van deze gelden was kennelijk niet geheel sluitend geweest, want na de dood van Pieter Snellen werd er over de periode 1691-1698 een tweede berekening gemaakt, namens zijn weduwe Anna Hennequin door de oudste zoon, de advocaat Willem Snellen. Schout Snellen was een lid van de invloedrijke patriciërsfamilie Snellen uit Breda. Zo had hij bijvoorbeeld in 1660 ook al eens koning Karel II van Engeland ontvangen op het slotje Spijtenburg. Hij had ook nog de zorg over de bezittingen en rechten in Oosterhout. Zo bezat hij hier het recht om het vaargeld te verpachten. Betreffende dit vaargeld ontving Snellen als jaaropbrengst over de periode juli 1688-juli 1689 fl. 400.- Kortom, Pieter Snellen heeft ongetwijfeld een drukbezet leven gehad.

Hij heeft gewoond op de Heuvel in Oosterhout, op de plek waar nu het adres Heuvel 27 is. Het huis werd in 1956 afgebroken. Volgens een mededeling van de oud-archivaris J. Broeders zou in dit huis op een schouw het alliantiewapen van de familie Snellen-Hennequin zijn aangebracht. Later ging hij op Spijtenburg wonen.

Op de koffie bij

Deze keer op de koffie bij Christ Buiks, als we bij zijn huis aankomen valt meteen op dat zijn tuin ook ingericht is als een stukje natuur, de lezers van dit blad kennen hem wel van zijn artikelen over toponiemen, de natuur, de heemtuin.

Op de heemtuin wordt meteen ingehaakt met herinneringen aan de heemtuin in het centrum bij de villa van Van Beek waar nu De Bussel staat. Ook voor Martin is de omgeving bekend, hij is geboren in de Waterloostraat, maar als kind al verhuisd naar de Kegelstraat. Het Gemeente Archief was lang in de Waterloostraat in de villa ondergebracht, na de afbraak ging het archief naar De Bussel.

Nu is het archief centraal in Tilburg en daar dus moeilijker bereikbaar. Ook de recente afbraak van het huis van Niel Steenbergem komt ter sprake, weer een stuk verlies van Oosterhouts cultuurofgoed en er is al

niet zo veel meer over. Hetzelfde lot trof ook de Prinsentafel in Teteringen, voor wie het niet kende, een historisch gebouw op een idyllische plek in de natuur, om plaats te maken voor nieuwbouw. De natuur rondom is er gelukkig nog.

Planten hebben Christ zijn bijzondere aandacht, hij gaat bijna dagelijks nog fietsen om wilde planten te observeren. In het begin heeft Christ van pastoor Voeten hem het e.e.a. over de natuur geleerd. Christ noemt planten zoals Hartgespan en Moesdistel, zeldzame planten die hier in een bepaald gebied nog voorkomen.

Pastoor Voeten blijkt een gezamenlijke bekende van Martin en Christ en zij halen verhalen op van vroeger over gezamenlijke bekenden en families en ook de plekken en straten waar ze hun jeugd doorbrachten. De fam. De Leeuw, D'n bakker, de Spar, Van Houts, Van Bavel passeren de revue, ook over de oorlog en de bevrijding, Toke Beenhakkers is nog over de 100 jaar geworden, maar verder is het een te uitgebreid verhaal om hier in mee te nemen.

Over het werkzame leven van Christ, na de H.B.S. heeft Christ gestudeerd in Wageningen voor Landbouwkundig Ingenieur en is les gaan geven in Breda op Havo/Atheneum Markenhage. Hij heeft daar Biologie gedoceerd, in die tijd werden daar bij de practica nog herbariums aangelegd en was natuur- en plantenkennis belangrijk. Maar de systemen veranderen en daarbij ook de studie-inhoud. Tegenwoordig komt men met natuurkunde in die opleidingen al snel b.v. in de voedseltechnologie terecht. Christ informeert naar de natuurdagboeken van C. van Alphen, (de vroegere hoofdonderwijzer op Den Hout en vader van Jos van Alphen) die in beheer zijn bij de Heemkundekring en of daar nog iets mee gedaan wordt ? De natuurdagboeken zijn door C. van Alphen geschreven waarnemingen in de natuur over allerlei verschijnselen zoals wilde planten, bomen, paddenstoelen, plantenziekten, maar ook over grondsoorten,

veldstenen en weersverschijnselen. Hij verkende in zijn vrije tijd de omgeving en de natuur. Naar de mening van Christ zijn deze gegevens belangrijk als ijkpunten voor wat er in de natuur verandert onder invloed van milieu en klimaatverandering. In Wageningen is een afd. Fenologie waar bijgehouden wordt wanneer planten precies gaan bloeien om de verschillen per jaar in beeld te krijgen en zo de veranderingen te registreren. Deze dagboeken die ook aanvullingen voor dergelijke waarnemingen bevatten zou hiervoor gebruikt kunnen worden en deze zouden indien mogelijk gedigitaliseerd moeten worden.

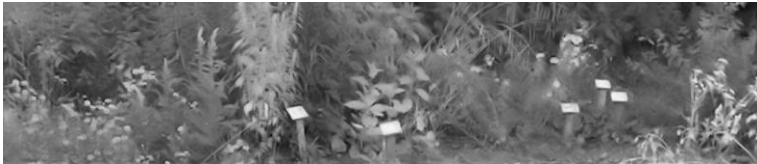
Toponiemen, een ander stokpaardje van Christ is begonnen in 1975 met het uitzoeken van zijn familiestamboom, Timmermans en Buiks. Bij het doorgraven van archieven van Teteringen stonden toponiemen in verkoopaktes e.d.. Zijn interesse over waar deze namen zich bevonden en wat ze betekenden was gewekt. Diverse publicaties over toponiemen van zijn hand, ook in ons kwartaalblad en intussen heeft Christ geschreven over alle dorpen in de Baronie. Hij toont de werken hierover van Rijsbergen, Zundert en Etten, indrukwekkende boekwerken. Terheijden is net klaar, Oosterhout is nog in de maak.

Van de toponiemen, door bebouwing, ruilverkaveling of gewoon omdat ze niet meer gebruikt worden zijn veel oorspronkelijke namen verdwenen of is de juiste locatie niet meer te achterhalen. De dialecten-werkgroep, een gezamenlijk project van de leden van de heemkundekring met Thijs den Ekster, Jan Broekhoven en Marcel Elshout, heeft zich over het Oosterhoutse dialect (een stuk immaterieel erfgoed) gebogen en hiervan een studie gemaakt voor ook dit allemaal verdwenen is, is vastgelegd voor de toekomst. In dit verband is Christ ook op zoek naar geëmigreerde Oosterhouters die "in den vreemde" terecht gekomen zijn en het dialect uit hun tijd hier nog spreken (de oorspronkelijke taal blijft dan "stil staan"). Christ is nog bezig met te

promoveren op de "Toponiemen van de Baronie", een project waar hij nu aan het werk is.

Ofschoon al zeer lang lid van de heemkundekring "De Heerlijkheid Oosterhout", was Christ niet bij de oprichting betrokken, hij woonde toen in 's-Gravenmoer, in 1989 terug in Oosterhout, waarna hij actief werd in de heemtuin, bestuur heemkundekring en werkgroep natuur. Christ, bedankt voor de koffie en dit bijzonder boeiende gesprek over veel verschillende heemkundige onderwerpen. Wij kunnen er weer een paar pagina's mee vullen. Bedankt ook voor alle bijdragen die je voor de heemkundekring geleverd hebt, met natuurlijk nog de aanbeveling "ga zo door" maar dat hoeven we niet eens te noemen.

Martin en Ad

De Heemtuin

In de Heemtuin van het MEK groeien allerlei inheemse planten. Dit wil zeggen dat alle planten die er te bewonderen zijn hun oorsprong hebben in Nederland of zelfs Oosterhout.

De laatste decennia verdwenen door andere landbouwmethoden en verlaging van de grondwaterstand heel wat soorten uit Oosterhout. Maar in de heemtuin kun je ze nu weer zien.

Een nieuw Stadhuis voor Oosterhout

Jacob Jonker

In de 30-er jaren van de vorige eeuw was het zeer slecht gesteld met de inrichting van de administratie van de Gemeente Oosterhout en voldeed niet meer aan de minimum eisen. Het gemeentehuis was nog steeds het ‘Vrijheidshuis’ op de Heuvel, dat men gedurende het 12-jarig bestand in de 80-jarige oorlog had gebouwd met hulp van de prins van Oranje. Deze had toestemming gegeven om stenen van het intussen verwoeste kasteel van Strijen te gebruiken en hout uit zijn bossen. In 1621 was de bouw voltooid. In de 2^e helft van de 19^e eeuw was het gebouw aan de westzijde nog uitgebreid met een ruimte voor Kantongerecht. Dit kantongerecht was intussen alweer opgeheven en de ruimte was weer bij de Gemeentelijke administratie in gebruik, maar dat was ook te weinig.

Vooral de ruimten voor representatieve doeleinden, konden zelfs de toets van de gematigde kritiek niet meer doorstaan. Ten behoeve van de raadszaal en de werkkamers voor de burgemeester en de secretaris, de vergaderkamer voor het college van B & W, de raadscommissies en de trouwkamer, had het gemeentebestuur slechts twee lokaliteiten beschikbaar.

Voor de gemeenteontvanger was slechts een ruimte van 10 vierkante meter beschikbaar in een bouwvallig gebouw achter een poort bij het gemeentehuis. De Dienst der Gemeentewerken had geen eigen bureau. Het te woord staan van het publiek geschiedde te huize van de technisch ambtenaar of de gemeenteopzichter.

De administratie van het Burgerlijk armbestuur, (Sociale zaken) was ondergebracht in het huis van de secretaris-penningmeester. De bijstand behoevende, werd praktisch op straat te woord gestaan.

Concluderend kon men zeggen dat de geschetste situatie het bestuursapparaat van een gemeente met bijna 17.000 inwoners onwaardig was.

Men had in de loop der jaren wel plannen gemaakt voor een verbouwing en uitbreiding van het 'Vrijheidshuis' maar deze waren steeds niet doorgegaan. Het 'Vrijheidshuis' was nu een bouwvallig geheel dat nodig een grondige restauratie behoefde.

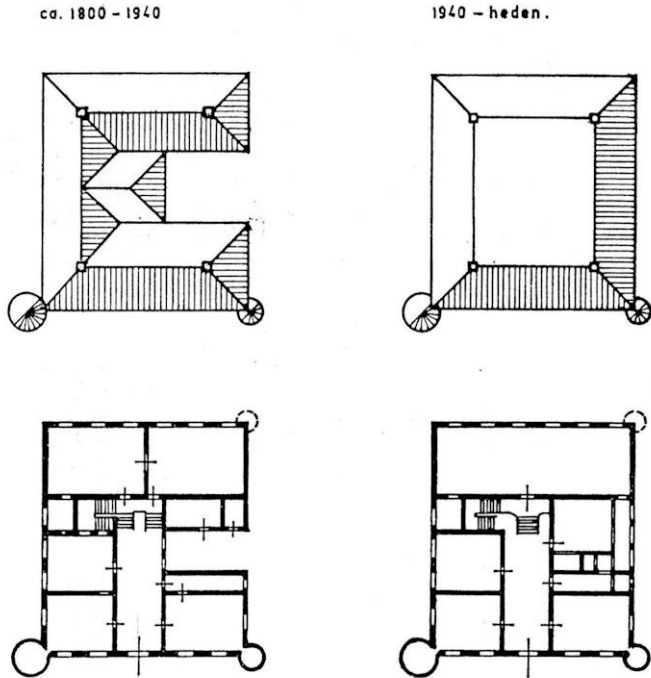
Gelukkig had de burgemeester, ridder De van der Schueren nog meer ijzers in het vuur om aan de onwerkbare situatie een einde te maken. Hij was bevriend met de kantonrechter F. Brouwer-Ancher, de eigenaar van slotje Limburg aan de Ridderstraat. Het was hem bekend dat de kantonrechter een slechte gezondheid had. Hij had dan ook al 'entre nous' de echtgenote van de notaris, een geboren baronesse Van Oldeneel tot Oldenzeel, gepolst of zij het slotje bij overlijden van haar

man, eventueel aan de Gemeente zou willen verkopen, om daar het stadhuis in te kunnen vestigen. Daar was de baronesse toe bereid. Ook had de burgemeester daarover intussen contact gehad met de Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant, Van Rijckevorsel. Deze vond het een goed plan, vooral ook omdat op die manier weer een goede bestemming voor het slotje was gewaarborgd.

Op 15 april 1938 was het zover. Brouwer Ancher was intussen overleden en de Gemeenteraad besloot op voordracht van B & W om het slotje Limburg met de bijgebouwen en de in het hoofdgebouw aanwezige glasgordijnen, aan te kopen van de douairière Mr. F. Ancher-Brouwer, geboren baronesse Van Oldeneel tot Oldenzeel voor 35.000 gulden De betimmering en bekleding van het de schoorsteen omvattende gobelin, in het beneden vertrek aan de oostelijke zijde van het kasteel, (nu de burgemeesterskamer) viel daar niet onder.

In de bijgaande memorie van toelichting benoemde het College vervolgens de positieve kanten van de aankoop. De Gemeente zou voor 35.000 gulden eigenaar worden van een fraai kasteel met bijgebouwen, dat in een uitstekende staat van onderhoud verkeerde. Het geheel zou met weinig kosten uitstekend bruikbaar te maken zijn als gemeentehuis. Geraamd werd dat de kosten hiervoor ongeveer 15.000 gulden zouden bedragen. Men wilde voor de aankoop en verbouwing een lening aangaan voor de tijd van 50 jaar.

Het huidige gemeentehuis zou worden aangepast voor een aantal gemeentediensten waaronder de Politie. Ook de kosten hiervoor raamde men totaal op 15.000 gulden. Deze kosten zouden moeten gefinancierd uit het 'werkfonds'

g. Overzicht van de ontwikkeling.

Tekening Openbare Werken Oosterhout, P. A. de Vos.

In de loop van 1939 had men voor de inrichting van het nieuwe stadhuis de architect G. de Hoog Hzn uit Den Haag aangetrokken. Hij had intussen een schetsontwerp voor het verbouwingsplan bij de Gemeente ingediend. De burgemeester is het in grote lijnen eens met

de aanbevelingen. Alleen de oplossing voor veranderingen aan de loggia aan de oostzijde van het slot wijst hij af. Hij stuurt De Hoog een andere oplossing, bedacht door directeur Raaijmakers van Openbare werken. Wat de problemen met de loggia precies zijn, wordt niet duidelijk uit de beschikbare gegevens. Het heeft iets met de toegang tot publieke tribune te maken. De Hoog wijst het voorstel van Raaijmakers af. Het zou een ‘een architect onwaardig plan zijn’ (sic). De Hoog heeft bepaald ook geen hoge dunk van politiek geïnteresseerde Oosterhouters. Hij stelde voor dat het publiek via een garderobe op de 1^e verdieping naar de publieke tribune zouden moeten gaan, want schreef hij; ‘Het publiek dat op de publieke tribune plaats neemt, zal in het algemeen niet tot de elite behoren en in de garderobe heeft men dan de gelegenheid om de inhoud van de jaszakken te inspecteren.’

Dan valt op 10 mei 1940 het Duitse leger ons land binnen.

Nu is plotseling alles anders geworden. in de voortgang van de verbouwing van het nieuwe stadhuis. Het Nederlands militair gezag, nu onder supervisie van de Duitse opperbevelhebber neemt nu bijzondere maatregelen. Op 29 mei 1940 bericht de directeur Openbare werken aan B&W dat er ingevolge een besluit van de Opperbevelhebber van Land en Zeemacht voor 1 juni een vergunning voor de verbouw van het nieuwe stadhuis moet worden aangevraagd. De reden is waarschijnlijk dat ten gevolge van de oorlogshandelingen en het herstel daarvan, een gebrek aan bouw materiaal is ontstaan. Ook moet later in de tijd, worden opgegeven welke bouwmaterialen men denkt nodig te hebben en wat de kosten zijn. Medio 1940 is er een kostenraming van Fl.16.000, waarvan fl.7500 reeds is gebruikt. Helaas ontbreekt de onderbouwing van deze bedragen, maar de indruk bestaat dat alleen het hoognodige nog wordt gedaan in afwachting van betere tijden.

Op 4 augustus 1942 besluiten B&W het nieuwe stadhuis Slotje Limburg, maar vast in gebruik te nemen, hoewel men nog niet klaar is met de stoffering en meubilering. In de nieuwe raadszaal komt een parketvloer bestaande uit ‘Wengé’ van 7 gulden per m². Architect De Hoog slaagt er niet in, althans zo schrijft hij, om passende kristallen kroonluchters voor de raadszaal te vinden. Hij denkt dat ze misschien in Breda of Den Bosch goedkoper zijn. Ook slaagt hij er niet in om passend meubilair voor de hall te vinden. Uiteindelijk worden bij de Fa. Borkus in Amsterdam 2 elektrische kronen en 12 bronzen kronen voor de Raadszaal aangekocht.

Wat werd er allemaal aan het nieuwe stadhuis verbouwd? De kelder werd uitgegraven zodat deze driemaal zo groot werd om als archiefruimte te dienen. De binnenplaats was voor een deel ingenomen door een ‘waschhuis’ en een bergplaats. Deze binnenplaats werd bij de rest van het slot getrokken door het geheel te overkappen zodat een ruime zolderverdieping werd gecreëerd en meer kantoorruimte. Tussen deze ruimte en de oostelijke buitenmuur werd een loggia gecreëerd waarin de trap naar de publieke tribune werd geplaatst.

In de rest van het interieur bleef de indeling der vertrekken vrijwel ongewijzigd.

Slechts de twee kamers in de noordelijke vleugel werden door het wegbreken van een scheidingsmuur samengevoegd tot één ruimte waarin de raadszaal werd gevestigd. De beneden hal kreeg een witmarmeren tegelvloer, welke over het terrazzowerk van de 19e - eeuwse vloer werd gelegd. Eveneens van wit marmer werd de trap naar de eerste verdieping, die de in eikenkleur geschilderde houten trap verving. De dubbele aanzet van het trappenhuis vanuit de hal werd in een enkelvoudige gewijzigd. Verwijderd werden de allegorische reliëfs in stucwerk, gevat in een omlijsting van hout,

boven de deuren In de beneden hal. Op de bovenverdieping van de vroegere middenvleugel werd een tussenwand uitgeknoopt teneinde een ruim kantoorlokaal te verkrijgen.

Aan de buitenkant van het huis werd de smalle aarden wal verwijderd, die vermoedelijk al in 1798, tegen het gebouw was opgeworpen teneinde het binnendringen van het grachtwater te verhinderen. De muren werden tot even boven de waterlijn van een waterdichte cementbepoetsing voorzien.

In plaats van de lichte sierlijke brug met ijzeren ballustraden werd in steen een zwaardere brug met een middenpijler gebouwd. De hoofddeur met het bovenlicht werd door een nieuwe vervangen. Het koetshuis en de arbeiderswoning werden tot kantoorlokalen verbouwd.

De inmiddels uitgeknoopte oorlog en de daardoor ontstane schaarste aan materialen hebben verdere restauratie- en vernieuwingswerkzaamheden aan het interieur verhinderd. Wel is in 1954 in de zogenaamde ‘Burgemeesterskamer’ in de zuidoosthoek van het slot nog een Rococo-schouw met dito kamerbetimmering aangebracht. Deze schouw was afkomstig uit het vroegere woonhuis van de familie Smits, Heuvel 9 in Oosterhout

In de beschikbare documenten in het archief van de Gemeente Oosterhout wordt de architect De Hoog als een architect van Monumentenzorg bestempeld. Dat geeft de indruk dat er bij het betrekken van het slot door de gemeente ook een historisch (bouw) onderzoek zou zijn ingesteld. Van een dergelijk onderzoek is echter niets terug te vinden.

Na de verbouwing fungeerde het slot van 1942-1980 als gemeentehuis. Vervolgens kwam er een architectenbureau in het slotje. Vanaf 24 november 2012 wordt het gebouw gebruikt als hoofdkantoor van de firma De Haan, Minerale Oliën.

De krankzinnige vrouw

Verhalen uit de nalatenschap van Stan Bol

In 1776 bracht de schout van Oosterhout vergezeld van een chirurgijn en een klerk een bezoek aan Adriaan Sweep op Den Horst om te onderzoeken hoe zijn krankzinnige vrouw gehuisvest was.

Zijn vrouw, Maria, zat opgesloten in een halfduistere schuur. In de hoek van de schuur had Sweep ooit eens een hok getimmerd om zijn lijnzaadkoeken in op te slaan en die hadden nu plaats gemaakt voor Maria. De enige inboedel was een bed met lakens en dekens verder waren geen meubelen aanwezig en ondanks de kou was er ook geen warmtebron aanwezig zoals stenen of zand die opgewarmd konden worden. De twee koeien in de stal gaven wat warmte.

De schout informeerde naar de reden van de sobere inrichting van het hok.

Volgens Sweep sloeg Maria alles kapot en rukte haar kleding van het lijf alsof de duivel in haar was gevaren.

Minstens drie maal per dag werd ze in huis gelaten om zich wat te warmen.

De schout en chirurgijn adviseerden Sweep om haar goed in de gaten te houden zodat ze zich niets aan kon doen waarna ze weer terug het hok in moest.

Als men in de 18e eeuw een familielid met psychische problemen had kon men twee dingen doen of men verzorgde zelf zo'n persoon of, als men het geld er voor had, stuurde men hem naar een verbeterhuis.

Naar het Catharina gasthuis in Bergen op Zoom werden vaak mensen uit Oosterhout gestuurd. Ook werden wel particulieren ingeschakeld.¹

Als men iemand thuis verzorgde en men had geen geld voor een oppasser dan kon men van het dorpsbestuur een vergoeding krijgen.

Voor krankzinnigheid zag men in de middeleeuwen drie mogelijke oorzaken. Een de bovennatuurlijke oorzaak zoals bezeten door de duivel of hekserij. Het kon ook een lichamelijke oorzaak zijn het niet in balans zijn van de lichaamssappen en daarnaast meende men dat angst, verdriet en te hard werken een oorzaak konden zijn. Verschillende behandelingen paste men toe zoals duiveluitdrijving, aderlaten of de patiënt te laten purgeren(de darmen leeg maken) of flink laten zweten.

HET WILLEM ARNSTZ. GASTHUIS WERD IN UTRECHT IN 1461 SPECIAAL OPGERICHT VOOR DOLLE LUDEN. NU IS HET NOG STEEDS EEN PSYCHIA-TRISCH ZIEKENHUIS IN UTRECHT. (WWW.HETUTRECHTSARCHIEF.NL)

Het onderkomen van een patiënt in een zogenaamd dolhuis was niet veel beter dan bij de vrouw van Sweep op Den Horst. Er was een krib om te slapen wat stro op de grond en een poepdoos. De ramen waren vergrendeld en soms was de patiënt geboeid. (www.hetutrechtsarchief.nl)

De huisvrouw van Cornelis Bavelaar kon niet meer tegen het gedrag van haar geesteszieke man en richtte in 1766 een smeekbede aan de Schout van Oosterhout om haar man uit te mogen besteden. Elders te laten verzorgen dus.

Cornelis was beroofd van zijn zinnen en soms werd hij kwaadaardig en gewelddadig en daarom wilde zijn vrouw iemand in huis hebben die een oogje op hem hield.

Hij was al eens ontsnapt. Als hij een kwaadaardige bui kreeg kende hij zijn krachten niet meer en rukte op een keer het complete venster uit zijn slaapkamerraam.

Hij sloeg ook wartaal uit en zei dan niet erg fraaie dingen zoals dat ze zijn vrouw niet was maar Kee Weterings en dat hij eerst moet trouwen en twee wijven wil hebben en dat hij alle vrouwen mag gebruiken al was het zijn moeder en dergelijke wartaal meer.

De Schout kon er begrip voor opbrengen en de vrouw van Cornelis kreeg toestemming om Cornelis op te laten nemen in een Sinnelooshuis of onder te brengen bij particulieren, die daar hun beroep van maakten, op kosten van de vrouw.²

¹ RAT TILBURG, ARCHIEF 2006 INVENTARIS 244, 22 JANUARI 1776

² RAT TILBURG, ARCHIEF 2006 INVENTARIS 121, 8 DECEMBER 1766

De arm van de justitie reikt tot in de dood

Verhalen uit de nalatenschap van Stan Bol

In 1659 was er weer eens een conflict tussen Oosterhout en Breda over de grensscheiding die liep komende van Gils op Seters en van Seters naar Ter Aalst op de kruising op het einde van de Heistraat in Teteringen de grenspalen van Oosterhout stonden. Een van die grenspalen staat nu in de berm van benzinstation Kalbergen aan de A59. Deze steen is naar aanleiding van de aanleg van de snelweg in oostelijke richting verplaatst.

De kruising was waarschijnlijk gelegen op de hoek van Kalbergseweg en de Tilburgse baan waar vroeger een aantal wegen samenkwamen en dit was de reden dat hier de galg van Oosterhout stond. Veel mensen kwamen hier voorbij en als men iemand opgeknoopt had was dat een waarschuwing, houd je aan de regels of je komt hier ook te hangen.

Om duidelijkheid te krijgen over de ligging van de grens tussen Breda en Oosterhout werden Cornelis Hendrick Peters oud 88 jaar, Andries Janssen Struijck 81 jaar en Cornelis Willemse van Loon een verklaring afleggen tegenover de magistraat van Oosterhout over het verloop van de grens in vroeger jaren.

Zolang men het zich kon heugen had er bij de kruising altijd al de halve galg met een paal daarnaast van Oosterhout gestaan.

Binnen ovaal (A) lag de kruising met de galgenberg. Het ovaaltje (B) geeft de Bredasweg aan en het ovaaltje (C) de Vijf Eikenweg.

De getuigen konden zich ook herinneren dat in 1613, nadat Daniel van Hemstede was overleden, men ontdekte dat deze zijn vrouw en kind had vermoord.

Daniel van Hemstede woonde op de hoek van de Heuvel en het Heuveleind.

Hemstede zou zijn straf niet ontlopen en zijn lijk, dat begraven was op het kerkhof op de Markt , werd weer opgegraven.

Kennelijk was het lijk te ver verteerd want normaal gesproken werd dit aan de galg opgehangen.

Nu werden de resten verbrand en begraven onder de galg en aan de galg maakte men een grote en een kleine klepel vast zodat passanten konden horen, hier ligt een moordenaar begraven.

En zo ontliet Hemstede zijn straf niet.

Een aantal jaren daarna is de galg met kettingen omgevallen en werd er een nieuwe galg aan de Vijf Eiken weg opgericht. Later werd dit bekend als het Galgenbosch.¹

Willem van Beek was van beroep arbeider en woonde op den Horst, was een deugniet en boosdoener.

Zo stal hij graan en vlas uit de schuren en van het land. Ook had hij omgang met louche figuren.

Willem was gearresteerd en zat gevangen in de ren op de zolder van het vrijheidshuis op de Heuvel.

Hij pleegde zelfmoord om publieke schande te ontlopen.

Willem van Beek zou zijn straf niet ontgaan en op 4 mei 1775 werd hij op een horde, een vlechtwerk van buigzame takken, naar de galg aan de Vijf Eiken weg gesleept.

Door de beul werd hij opgehangen om daar ter afschrikking van anderen te blijven hangen tot de wind en de vogels het lijk hadden verteerd.²

¹ RAT Tilburg gemeente Oosterhout, archief 2006 inventaris 99, 5 augustus 1659

² RAT Tilburg, gemeente Oosterhout, archief 2006 inventaris 115, 4 mei 1775

Aanslag op een broeder

Verhalen uit de nalatenschap van Stan Bol

Op 23 mei 1928 kwam het dagblad het Centrum met het nieuws dat er in Oosterhout een laffe aanslag was gepleegd op een broeder van de paters Benedictijnen.

Op maandagavond tussen 7 en 8 uur was in de kloostertuin een broeder aan het werk toen plotseling twee personen achter de nietsvermoedende broeder stonden en hem vastgrepen.

De broeder werd mishandeld en men probeerde hem, met een strop om zijn nek, aan een paal op te hangen.

Het slachtoffer verweerde zich uit alle macht en een collega snelde toe om hem uit handen van de twee boeven te bevrijden.

Paulusabdij

De schurken wisten te ontsnappen en over hun drijfveer tot deze gruwelijke daad tast de politie nog in het duister.

De aangevallen broeder kon een vrij duidelijk signalement geven van de twee daders.

Beiden waren ongeveer 1,65-1,70 m lang en ongeveer 30 jaar oud. De een blond de ander zwart beiden hadden een baard alsof ze zich een paar weken niet geschoren hadden.

Beiden waren schamel gekleed en liepen op versleten schoenen. Een had een bruin geruite jas en broek aan van de ander was dit onbekend.

De overhemden waren bij de een grof gestreept en bij de ander fijn gestreept en beiden hadden een vilten hoed op de een met een deuk en de ander met een bol.

Een dader droeg een blauw geruite halsdoek de ander een rood geruite.

Van de broeder werd een gouden horloge ontvreemd.

Al degene die inlichtingen kunnen verstrekken worden verzocht zich te melden bij de politie in Oosterhout.³

Aldus het relaas in dagblad het Centrum.

et valt op dat noch het Kanton noch de Bredasche courant aandacht hebben besteed aan deze overval.

Mogelijk lag deze zaak gevoelig in die tijd.

De broeder moet dus een fotografisch geheugen hebben gehad tijdens de overval om zo gedetailleerd te kunnen zijn.

In het archief van Oosterhout, archief Aertssen van Loon, is een krantenartikel aanwezig dat gaat over Mythomanie ofwel iemand die een ziekelijke leugenaar is.

Boven dit artikel is door van Loon, in 1928 apotheker op de Markt, bijgeschreven dat het gaat over een broeder van de paters Benedictijnen.

De plaats en de leeftijd van de persoon in kwestie was gewijzigd.

Het artikel is een overdruk uit het tijdschrift voor strafrecht.

Hier volgt een verkorte inhoud:

Bij de officier van justitie kwam een bericht binnen van een ernstige poging tot moord.

Het slachtoffer was een 16 jarige jongen die in een inrichting verbleef.

Op een avond tegen acht uur werd hij bij het avondeten gemist.

Men nam poolshoogte bij het kippenhok waar de jongen altijd zijn werkzaamheden deed.

Men vond de jongen in een zonderlinge positie in een bewusteloze toestand en met schuim op zijn lippen.

Hij lag naast een omgevallen houten kruis terwijl zich een touw om zijn nek bevond dat aan een spijker boven in het kruis geslagen, was bevestigd.

Met kunstmatige ademhaling werd getracht de jongen bij kennis te brengen en na enige minuten was de jongeman in staat het huis lopend te bereiken.

Toen de jongen wat op verhaal gekomen was vertelde hij dat hij bij het kippenhok plotseling gegrepen werd door twee mannen die hem zijn kleding gedeeltelijk van zijn lichaam trokken hem op de grond wierpen en oneervolle voorstellen deden , in die zin, dat zij hem er toe wilden bewegen zijn godsdienstige gevoelens te willen verzaken, God en Christus te vervloeken enz.

Zou hij dit niet doen dan moest hij sterven.

Om hun eis kracht bij te zetten pakte een van de twee een mes en sneed hem ter hoogte van de hartstreek in de huid.

De jongen bleef echter volhardend en de schurken zeiden dat hij moest sterven.

Alvorens hun daad ten uitvoer te brengen vroegen ze wat zijn laatste wil was.

De jongen vroeg om zijn kleren weer aan te mogen doen.

De beide mannen droegen de jongen een eindje verder tot bij het houten kruis sloegen een spijker in dat kruis en met een touwtje werd de jongen d.m.v. een lus hier aan opgehangen.

Aldus het verhaal van de jongen.

De politie deed uiteraard onderzoek naar deze zaak en het viel hun op dat het touwtje de dikte had van een touwtje dat gewoonlijk om een pakketje zit dus niet erg stevig.

De jongen was stevig gebouwd en de twee schurken hadden desondanks kans gezien de jongen op te tillen en het touwtje om zijn nek vast te binden. De lus kon niet over zijn hoofd heen geschoven zijn omdat die kleiner was dan zijn hoofd.

Men onderzocht ook de muur en de houten schuttingen waarover de schurken volgens de jongen overheen waren gekropen.

Aan de muur was niets te zien.

Aan de onderkant van de houten schutting, die was geteerd, was niets te zien en alleen aan de bovenkant waren er beschadigingen in de vorm van een boog te zien alsof er iemand aan de zijde van de tuin met een plank over de schutting deze beschadigingen had aangebracht. Ook werd de jongen door een arts onderzocht.

Zijn handen waren niet verwond en de zogenaamde sneden in de hartstreek waren een soort van krabben die waarschijnlijk door de jongen zelf waren gemaakt.

Het is onmogelijk dat iemand die sneden wil maken zo precies weet te snijden dat er geen andere dan oppervlakkige krabsporen zijn.

Het enige dat klopte was dat zijn horloge verdwenen was, die was door de schurken van het bandje , waarmee het horloge vastzat, afgerukt.

De horloge werd ook nooit meer gevonden.

Al aangehaald is het fotografisch geheugen van de jongen.

Hij vertelde steeds tegenovergestelde feiten betreffende de kleding van de schurken zoals de een grof gestreept de ander fijn gestreept.

De vilten hoed was bij de een bol bij de ander gedeukt.

Blond en zwart haar.

In het artikel Mythomanie wordt dan ook geconcludeerd dat we hier te maken hebben met een geval van ziekelijke fantasie waarbij godsdienstige gevoelens een rol speelden.

Enkele dagen later werd de jongeman hysterisch en werd opgenomen in een psychiatrische inrichting.

Het bovenstaande artikel gaat dus over een broeder van de Benedictijnen die beweerde aan een moordaanslag ontkomen te zijn.

Het lijkt een duidelijk verhaal maar het heeft echter een open eind.

Dagblad het Centrum weet in 1928 ook te melden dat een van de vermoedelijke daders van de moordaanslag op de broeder in Oosterhout oor een rijksveldwachter in Zegge is gearresteerd op het moment dat hij in de trein wilde stappen.

Hij had zich in een café uitgelaten dat de justitie hem zocht en het signalement klopte of zou dat toeval geweest zijn?

Dit is een waar gebeurd verhaal en ondanks het feit dat hier geen richtbaarheid aan werd gegeven wisten de inwoners, of mogelijk alleen de elite van Oosterhout, toch van deze zaak.

De apotheker van Loon, op de markt, had hier zelfs aantekeningen over.⁴

³ www.kb.nl het centrum

⁴ RAT Tilburg, Archief gemeente Oosterhout, archief 2082, inventaris 3

Colofon

Heemkundekringen hebben als doel het bevorderen van de belangstelling voor en de kennis van eigen volk en streek, volksgebruiken en de natuur, evenals het stimuleren van het behoud van historische waarden.

De heemkundekring ‘De Heerlijkheid Oosterhout’ houdt zich bezig met de geschiedenis van Oosterhout en haar kerkdorpen in de breedste zin van het woord. De activiteiten bestaan onder andere uit het verzamelen en vastleggen van historisch materiaal in beeld en op schrift en het presenteren door middel van publicaties, lezingen, tentoonstellingen enz.

Mocht u in het bezit zijn van historisch materiaal over Oosterhout en zijn kerkdorpen, dan willen wij dat graag lenen om te kopiëren of in te scannen, zodat het toegankelijk wordt voor de grote groep van belangstellenden en bewaard wordt voor het nageslacht. Natuurlijk zeggen wij ook geen nee als u het aan ons wilt schenken.

Bestuur:

Voorzitter:	Johan Benneker
Secretaris	.: Mariëtte van Tilburg
Penningmeester:	Fred Willems
Overige bestuursleden:	Simon Burggraaf Ad van Groesen Martin van Halderen Frans Timmermans Frans Timmers Theo Janssen

Ereleden: Jan Broeders
Cor Huijben
Secretariaat: Heemkundekring
'de Heerlijkheid Oosterhout'
4901 HT Oosterhout
e-mail: hkoosterhout@gmail.com

Bezoekadres: op afspraak) Huis voor Erfgoed (achterom)
Trefpunt Heemkunde
Zandheuvel 51
4901 HT Oosterhout
tel. 0162 856133

Website: www.heemkundeoosterhout.nl
E-mail: info@heemkundeoosterhout.nl

Lidmaatschap:

Leden betalen een contributie van € 25,00 per kalenderjaar.

Inwonende gezinsleden betalen een contributie van € 10,00 per kalenderjaar. Per adres wordt slechts één exemplaar van het ledenblad bezorgd/verstuurd.

Het banknummer van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout is: NL 71 RABO 0126.346.224

Aan- en afmeldingen van het lidmaatschap schriftelijk bij het secretariaat.

Het lidmaatschap eindigt na schriftelijke opzegging op 31 december daarop volgend.

Abonnees:

Het is voor personen en instellingen mogelijk een abonnement op het ledenblad te nemen (zonder lidmaatschap). De kosten hiervan

bedragen €20,00 per jaar (vier edities). Voor buitenlandse abonnees wordt dit bedrag verhoogd met de verzendkosten.

Redactie ledenblad: Piet van Beek

E-mail: med.blad.hko@gmail.com

Adverteerders:

Zij, die zich bereid hebben verklaard gedurende tenminste een kalenderjaar (vier edities) een advertentie te plaatsen in het ledenblad.

Voor mogelijkheden en kosten kunt u contact opnemen met de redactie of met het secretariaat.

JAC WAAS

Ridderstraat 116 Tel. 0162 453 515
4902 PB Oosterhout Fax 0162 423 484
www.jacwaas.nl

Natuurlijk gezond.

Gezondheidswinkel
broeders

- Natuurvoeding inclusief biologisch verswaren
- Dieetvoeding voor o.a. gluten-, suiker- en/of melkvrij dieet
- Natuurlijke lichaamsverzorging en cosmetica
- Homeopathie, vitamines en voedingssupplementen

Fysieke en online winkel!

Keiweg 7 Oosterhout • t: 0162-453223 • w: broedersgezondheidswinkel.nl

Wilt u hier uw advertentie ?

Ook een halve pagina is mogelijk.

Neemt dan contact op met de heemkundekring

‘de Heerlijkheid Oosterhout’

e-mail: hkoosterhout@gmail.com

Wilt u hier uw advertentie ?

Ook een halve pagina is mogelijk.

Neemt dan contact op met de heemkundekring

‘de Heerlijkheid Oosterhout’

e-mail: hkoosterhout@gmail.com

drukwerk: www.totalprint.nl

Mede gesponsord door

Rabobank